تێبینی:
- بە بێ ئاماژەی دروست بەم سەرچاوەیە هیچ کەسێك بۆی نییە بێ لە خوێندنەوە سوودی دیکەی لێوەربگرێت.
- داوا لە ماڵپەرە کوردییەکان دەکەم کە کاتێك بێ پرسی من نووسراوێکم بڵاو دەکەنەوە کە من بۆم نەناردوون، ئاماژە بەو سەرچاوەیە بکەن کە لێی وەردەگرن.

چەند کۆپلەیەکی دەرهێنراو لە مێژووی سۆشیالدیموکراتیی سوێد

وەرگێڕانی لە سوێدییەوە: ڕێبوار ڕەشید

سۆشیالیستی دیموکراتیک لە ڕووانگەی پایۆنێرێکەوە[1]

دوو وەفادارێتی Dubbla lojaliteter

کۆڵەکەیەکی گرینگ لە ئایدۆلۆژیی سۆشیالدیموکراتیک ڕێزگرتنە لە ئازادیی تاکەکەس و لە پرینسیپەکانی دیموکراتیی. پارتەکەمان خوازیاری هەڵوەشاندنەوەی کۆمەڵگای چینایەتییە، بەڵام خاوەن باوەڕە کە ئەم کارە بە ڕێگایەکی دیموکراتیک وەئەنجام دەگەیەنرێت. سۆشیالیزم و دیموکراتی پێکەوە ئاوێتە دەکرێن و دەکردرێن بە یەکەیەک.

مرۆڤ دەتوانێت باس لە ئایدیۆلۆژیەکی سۆشیالیستیی سوێدیی سەربەخۆ بکات. ئەگەر مرۆڤ ئەمە بکات، ئەوا دەبێت لە لای ڕوون بێت کە برانتینگ Branting **و** Wigforss **ڤیگفۆرس بەو باوەڕەوە بە دیموکراتیی ئەوەیان دامەزراند و کە لای مارکس دەبینرێت، هەروەکوو گونار گونارسۆن** Gunnar Gunnarson **لە کتێبەکەی خۆیدا (کەلەپوری بیری سۆشیالدیموکراتیانە)** "Socialdemokratiskt idéärv" (Stockholm 1971) **دەیسەلمێنێت.**

ئەم تێزە مارکسیستیە ناکرێت بەو مانایە بێت کە سەربەخۆیی چینی کرێکاری سوێدیی کاری جووتیارانی ڕووس بێت.

دیلەمای کۆمۆنیزم Kommunismens dilemma

کۆمۆنیستە سوێدیەکان ئاوا لە کێشەی دیموکراتیان نەدەڕووانی. ئایدیۆلۆژیی ئەوان ڕەنگی ململانێیەکی قووڵی ناوخۆیی دەداتەوە کە ساڵانی ١٩٢٠ – ١٩٣٠ ـ کاندا بوو بە هۆی لێکجووداببوونەوەی بەردەوام. پارتی کۆمۆنیست [سوێدی] دەیویست وەک پارتێکی سوێدیی خۆی نیشان بدات. بەو شێوەیەی باسیان دەکرد مەبەستیان ئەوە بوو دژ بە دژواریی و ناهەموارییەکانی ناو کۆمەڵگای سوێد خەبات بکەن. بەڵام هاوکات کۆمۆنیزمی سوێدیی بەشێک بوو لە بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی نێونەتەوەیی. دەگوترا کە هەر پارتێکی کۆمۆنیست هەلی لەبەردەستدایە کە کار بکاتە سەر سیاسەتی کۆمۆنیزمی نێونەتەوەیی. ئەوەش لە کرداردا هیچی لێ نەکەوتەوە.

سۆشیالیزم و لیبرالیزم[2]

Socialism och liberalism

چەمکی ئایدیۆلۆژیی

---

[1] کتێبی: Tage Erlander, 1940-1949
Tidens förlag Stockholm Andra upplagan Tage Erlander 1973 s.71-72

[2] لەم بەشەوە بۆ خوارە دەرهێنراوە لە کتێبی:
Tage Erlander, Sjuttiotalet
Tidens förlag Stockholm Andra upplagan Tage Erlander 1979 s.53-72

چەند ساڵێک لەمەوبەر گەلێک توێژەوەر هەبوون، بەتایبەتی لە ئەمەریکا، کە پێیان وابوو ناکۆکیە سیاسییەکان وا بچووک بوونەتەوە کە مرۆڤ دەتوانێت بڵێت کە ئایدیۆلۆژیەکان کاتیان بەسەر چووە. ئەم بۆچوونە لە هێربەرت تینگستن Herbert Tingsten دا نوێنەرێکی بەهرەمەندی هەبوو. هێربەرت تینگستن هەندێک شت دەنووسێت یەکێک لەوانە ئەوەیە کە دەڵێت "پێشمەرجی بەردەوامبوونی دیموکراتیی لەسەر ژیان ئەوەیە کە ئایدیۆلۆژیەکان مردبن".

ئایا ئەمە زیاترە لە شۆخییەک بە یاری وشە، کە لە ڕێگای بە هاسانئەگرتنێکی پێناسەکردنی چەمکی ئایدیۆلۆژیەوە شیاو کراوە؟

ئەگەر مرۆڤ بە وشەی ئایدیۆلۆژی مەبەستی لە سیستەمێکی نەگۆڕی دۆکترینگەل بێت، کە لە ناو ئەو دۆخانەوە هاتبنە دەر کە بەر لە پەیدابوونی دیموکراتی لە شوێنێک لە جیهانی بیردا هەبوون، ئەوا دەشێت بۆچوونەکەی هێربەرت تینگستن دەلیلی هەبێت.

سیستەمێکی ئاوا بەو شێوەیە داخراو بۆ مارکس ناماقوڵ بوو. بەشێکی گرینگی کاری بیریی و نووسینی مارکس بۆ ئەوە تەرخان کرابوو نیشانی بدات کە ئەوە دۆخی گۆڕانە کە پرینسیپی بەپێوەراگرتنی ژیانی کۆمەڵگایە و کە بۆچوونەکانی کۆمەڵگا دەبێت لەگەڵ ئەو پێشینەیەی دۆخەکانی بەرهەمهێنانی ئەو کاتە کە کۆمەڵگا خۆی تێدا دەبینێتەوە ببینرێت. ئەم تێڕووانینە ڕێژەییە (نیسبیە) زەمینە بۆ ئەو بۆچوونە (تێگەیشتنە) خۆش دەکات کە دەتوانرێت کۆمەڵگا بە ڕیفۆرمی پلە بە پلە بگۆڕدرێت – ئەو بۆچوونەی کە ئێمە ئیتر وا لەگەڵیدا ڕاهاتووین کە ناوی بنێین ڕیفۆرمیزم.

نموونەیەکی گشتیی و بەرچاوی ئەم هەڵوێستە ڕیفۆرمیستیە ئەو جۆش و خرۆشەیە کە مارکس لە ساڵی ١٨٦٤ دا ئەو پێشنیازەی سەبارەت بە ١٠ (دە) کاژێر کار لە ڕۆژێکدا بەخێرهێنا، وەک ئەڵقەیەکی گرینگ لە خەباتی سۆشیالیستییدا دژ بە دادۆشیین.

کۆمەڵگابینیی سۆشیالدیموکراتیی جودا لەو کۆمەڵگایە نییە کە تێیدا دەژین و کاری تێدا دەکەین. ئەگەر ئێمە بتوانین نادادیی و کەموکورتیی نەهێڵین، ئەوا بێگومان ناتوانین ئەو بەشە لە ڕەخنەی کۆمەڵگا کە هەمانە بهێڵینەوە کە دروست دژ بەو جۆرە نادادی و کەموکورتیانە بوون. بەڵام سۆشیالیزمی دیموکراتیک لەسەر هەندێک پرینسیپی بناخەیی دامەزراوە کە دەرکەوتووە بە درێژایی کات خۆگر بووە. یەکێک لەوانە ئەو باوەڕە هاوبەشیەیە لەگەڵ لیبرالیزمدا بە هاونرخیی مرۆڤەکان و بە دیموکراتیی.

بەشێک لە نەیارەکانمان ئاشکرابێژییمان بە باوەڕبوون بە دیموکراتیی دەخەنە ژێر پرسیارەوە. لەوە دەچێت ئەوان پێیان وابێت کە ئێمە لە دەستمان دێت سۆشیالیزمێک بخەینە کار کە بە هۆی یاساگەلێکەوە کە چارەنووس بۆی دانابین بتوانێت وەکوو مۆدێلێکی ئورووپای خۆرهەڵاتیی دەربچێت و سەرئەنجام بگاتە دیکتاتۆر و نوخبەگەرایی. ئەمە ساختمانێکە کە بە قووڵی نامێژوویە. بۆ ئێمە دیموکراتیی شتێکی هەر زۆر زیاترە وەک لە شێوەکارێکی پەرلەمێنتاریانە. ئەمە بەو مانایە دێت کە هاووڵاتیان لەسەر هەموو ئاستێک لە سیاسەتکردن و لە ژیانی کۆمەڵگادا بەشدار بن. هاووڵاتیان دەبێت لە فۆرماندنی کۆمەڵگادا لەگەڵدا بن و بەشدار بن. ئێمە سۆشیالیستین چونکە سۆشیالیزم ئەم لەگەڵدابوون و بەشداربوونە بە هاووڵاتیان دەبەخشێت تەنانەت لەو بوارانەشدا، بۆ نموونە لە کەرتگەلی پیشەسازی و ئاڵوگۆڕدا، کە تیایدا سەرمایەداریی دەستەڵاتی کەمینەیە. ناکۆکیەک لە نێوان دیموکراتی و سۆشیالیزمدا لە کۆمەڵگابینیی سۆشیالدیموکراتیی سوێدیدا نییە. سۆشیالیزم بۆ ئێمە تەواوکردنێکی ئەو داوایە لەسەر دیموکراتی، کە سۆشیالدیموکراتیی لە نێزیکەی سەدەیەکدا خەبات بۆ وەدیهێنانی دەکات.

خەبات بۆ مافی دەنگدانی سیاسیی

Kamp för politisk rösträtt

ئەم خەباتە ماوەیەکی درێژ بە مانای خەبات بوو بۆ مافی دەنگدانی سیاسیی. لەم تێکۆشانەدا سۆشیالدیموکراتی و لیبرالیزم شان بە شانی یەک خەباتیان کرد. لە سەردەمی ڕابەرایەتی برانتیگ Branting و کارل ستاف Karl staaff دا تێکۆشانەکە بەرەو سەرکەوتن بردرا. هاوکاریەکە دەتوانرا بەردەوام ببردرێت کاتێک کە سەبارەت بەوە بوو کە لە ڕێگای ڕیفۆرمی کۆمەڵایەتیەوە هەندێک لەو نەبوونیی، نادڵنیایی و هەژارییە نەهێڵرێت کە لە سەرەتای ١٩٠٠ ـ کاندا بوو بوو بە خەسڵەتی کۆمەڵگا. بەڵام لیبرالیزم

بەو شێوەیە لە سۆشیالیزم جودایە کە ئەو ڕەخنە فرە توندەی مارکس قبوڵ ناکات کە لەسەر سیستەمی سەرمایەداریی هەیەتی. مارکس ئەمە بە ناهەق دەزانێت، چونکە فرویدینگ Fröding گوتەنی ئەم سیستەمە "دەستەڵاتی چەوساندنەوە بە زێڕ دەدات". ئەم کێبڕکێ ئازادە دەبێتە مایەی قەیران و بێکاریی لە جیهانێکدا کە تیایدا تەکنیک زیاتر و زیاتر هاوکاریی و هاوپشتێتیی دەخوازێت. ئەم تێزانەی مارکس تا دێت فرەتر هێزێکی ژیانی سەیر پەیدا دەکات.

لە کتێبەکەی واڵتەر کۆرپی Walter Korpi دا (چینی کرێکار لە سەرمایەداری باشبژیەتیدا) " Arbetarklassen i välfärdskapitalismen s. 17–22" پێشکەشکردنێکی مارکسیزمی تێدایە کە هەروەکوو ئەو جۆرە تێگەیشتنەی سۆشیالدیموکراتیی سویدیە. لەو کارە ناوبراوەدا واڵتەر کۆرپی هەوڵێکی تەواو سەرنجڕاکێش دەدات کە کۆمەڵگابینیی نوێی سۆشیالدیموکراتیی بخاتە بەردەست. هێندەی من بتوانم هەڵبسەنگێنم، ئەمە یەکەمین ڕادەربڕینی سەربەخۆی ئایدیۆلۆژیە کە شایانباس بێت و لە مێژە نەگوترابێت. دەوێرم هیواخوازبم سەبارەت بەوەی کە ئەم کتێبەی کۆرپی هەر بە هەمان شێوە لەسەر گفتوگۆ ناوخۆییەکانمان بەجۆشخەر دەبێت، بەتایبەتی لەسەر لاوان، دروست هەروەکوو کتێبەکەی کارلەبی Karleby (سۆشیالیزم لەبەردەم ڕیئالیزمدا) "Socialismen inför verkligheten (1926)".

کتێبەکەی کۆرپی هەروەک ڕادەربڕینێکی کۆرپی گرینگە. هەڵبەتە تێزەکەی ئەو سەبارەت بەو سازانە مێژوویيە دەبێت بە وردیی بخرێتە ژێر تاقیکردنەوەوە. بە پێی ئەم تێزە لە سەردەمی پاش جەنگدا [جەنگی جیهانیی دووهەم] سۆشیالدیموکراتەکان وا دەربارەی پێداویستی زێدەکردنی بەرهەم باوەڕدار بوون کە ئێمە مەیدانێکی تەواو ئازادمان بە هێزەکانی بازاڕ لە کەرتی پیشەسازی و ئاڵوگۆڕدا بەخشیوە، هاوکات کە بزووتنەوەی کرێکاریی کاریگەرییەکی بڕیاردەرانەی لەسەر دابەشکردنی ئەنجامی بەرهەمەکە چنگ کەوت. بزووتنەوەی سەندیکایی توانی هێندەی بشێت مووچەی بەرز بسەنێت هاوکات کە سیاسەتمەداران توانیان ڕێگا بەو کەرتە هاوبەشە بدەن کە زیاتر و زیاتر مامەڵە لەگەڵ ئەنجامی بەرهەمەکەدا بکەن. بە پێی کۆرپی Korpi ئەو سازشە مێژوویيە بڵندبوونەوەیەکی ستاندەردی خێرای [لە سوێد] بە مووچەخۆران دا. ڕەنگە خێراتر لە هەر وڵاتێکی دیکە بێت لە جیهاندا.

ئێمەیەک کە بەشداریمان لە فۆرماندنی سیاسەتی بزووتنەوەی کرێکارییدا کرد، بە خۆشییەوە دانی پێدا دەنێین کە بڵندبوونی ئەنجامی بەرهەممان وەک ئامانجێکی گرینگ بۆ سیاسەتی ئابووری دەبینی، بەڵام ئامانجگەلی دیکە هەبوون کە لەوەش زیاتر گرینگ دیاربوون، بۆ نموونە بەپێوەڕاگرتنی هەبوونی کار. بە زۆریی هەروەکوو داوای کاری تەواو دەکرا هاوکات داوای زیاترکردنی بەرهەمیش دەکرا. بەڵام هەمیشە نا.

گرینگیی هەبوونی بڵندبوونی بەرهەم ئێمەی یەکجار وا نابینا نەکردبوو کە پرسیاری گوستاڤ موێلەر Gustav Möller : "بڵندبوونی بەرهەمی چی؟ بۆ کێ؟" لە بیر بکەین. بەو شێوەیە ئێمە دامەزراندنێکی خانووبەرەمان خستە ئاراوە لەگەڵ ئەوەشدا کە دەمانزانی کە خستنەگەڕی سەرمایە لە دامەزراوەی پیشەسازییدا دڕۆزنانە ئەنجامێکی خێراتر بەدەستەوە بدات، بەلایەنی کەمەوە لەو دەمەدا. بەڵام کۆرپی Korpi ڕەنگە لەوەدا دروست بێت کە ئێمە ڕێگامان بە قازانجخۆران دا کە ڕۆڵێکی یەکجار گەورە لە ڕێڕەوی بەرهەمدا ببینن و کە ئەمە بووە مایەی دۆخی خراپ کە داوای کاریگەریی مووچەخۆرانی لەسەر بەرهەمهێنان بەهێزتر کرد.

بەڵام ڕووانگەسەرەکیەکەی کتێبەکەی کۆرپی بە توندی ئەرێنیە (پۆزەتیڤە). جێی خۆیەتی ئەم کتێبە بەجۆشمان بخات وا کە ڕابردوومان شی بکەینەوە بۆ ئەوەی دەرسی بۆ ئەو هەڵوێستە گرینگانە لێوەربگرین کە بزووتنەوەی کرێکاریی لەبەردەمیدا خۆی دەبینێتەوە.

ئایدۆلۆژیی سۆشیالیزم لە ئاستێکی بڵندا زیندووە

Socialismens ideologi är i hög grad levande

ئایدیۆلۆژیی سۆشیالیزم بەڕاستیی نەمردووە، بەڵکو لە ئاستێکی بڵندا زیندووە. بەڵام بۆ نەیارانی برژوازی و کۆمۆنیستمان پێشکەوتنەکە دۆخە ئایدیۆلۆژیەکەی وا تێکەڵوپێکەڵ کردووە کە لەوە دەچێت تینگستن Tingsten ڕاستی گوتبێت.

با یەکەم لە کۆمۆنیستەکانەوە دەست پێ بکەین کە پێیان وابوو لە گەرمەی وازهێناندا بوون لەو کۆنەلێکدانەوەیەی کە سەبارەت بە بیری مارکسیستی هەیانە پاش ئەو شتانەی کە لە سۆڤیەت و چین روویدا. وا کە ئەو هەموو ڕووناکبیرە خۆیان بە کۆمۆنیست دادەنێن لەوە دەچێت پێوەندی بەو فرە ڕێژەوە هەبێت کە هەموویان هەیانە بەرانبەر ئەو کەسایەتیە گەورانەی کە بە سەر چوون. چونکە خۆ ناکرێت ئەوە بێت کە ئەوان لە فێربوونێکی سوننەتیدا چەقی بن کە ڕێگایان لێ گیرا بێت نەتوانن دەرس لە ڕیئالیتییەکی (واقیعێکی) لە گۆڕاندابوو وەربگرن.

ئێستا کۆمۆنیستەکان لەوە دەچن حەز بکەن وەکوو جۆرێک لە سۆسیالدیموکراتی بە ڕیئالیتیە نامۆ دەربکەون. ئەوە بە ڕوونیی بێمانایە کە دێن و پێدادەگرن گوایە هەڵگری بیری برانتینگن Branting ، هەرچەندە کە ئەوە زیانێکی واشی لێ ناکەوێتەوە. بەڵام هەر باشە کە نموونەیەکی خراپیان بۆ چاولێکردن هەڵنەبژاردووە.

پارتە برژوازیەکان لە پلەی حوکمەتدا بۆیان دەرکەوت کە ئەو کارە چەند نەشیاوە بێن و بتوانن سیاسەتێکی پراکتیک لەسەر بناخەی تیئۆری ئابووریی لیبرالیانە دابمەزرێنن. لە قەیرانێکی ئابوورییدا مرۆڤ ناتوانێت بە قسەکردن لەسەر توانای خۆتیمارکردن هیچ بە هیچ بکات. ئێمە ڕەخنە لەو حوکمەتە برژواییانە ناگرین لەبەرئەوەی کە ڕیئالیتیەت ناچاری کردوون کە لە هەر حوکمەتێکی دیکەی لەوەبەر لە مێژوودا زیاتر لەسەر ڕێگای دەستێوەردانی دەوڵەت و سۆشیالیزم بڕۆن. بەڵام ئێمە ئەمە هەر زۆر بە ناماقوڵ دادەنێین کە ئەمان بێن و ئەمە بە کۆمەڵگابینیەکی لیبرال لە قەڵەم بدەن.

خوێندنەوەیەکی پێشنیازی سیاسەتی پیشەسازیی و ئاڵوگۆڕی حوکمەت ساڵی ١٩٧٩، زۆر جێگای سەرنجە. لەوێدا بە ڕوونیی و بە ئاشکرا باسی بەشداریی تا دێت زیاتری کۆمەڵگا لە کەرتی پیشەسازی و کۆمەڵایەتیدا دەکردرێت، لە سیاسەتی قەیرانی ساڵانی ١٩٣٠ ـ کانەوە تا سیاسەتی ژینگە و کاروباری ئەمڕۆ. بەڵام هاوکات هەوڵدەدەن ئەوە بڵێن کە گوایە ئەوە لیبرالیزمە کە لە ناو ئەو ساڵانەدا سەرکەوتووانە ڕێگای بڕیوە. لە پروپاگەندەدا باسی پێویستیی دروستکردنی بەرەیەکی ناسۆشیالیستیی دژ بە تێکۆشانە بەسۆسیالیستکردنەکان دەکردرێت!

وا پێناچێت کە پاش بەسەرچوونی ئەزموونی ئەو سێ ساڵەی ڕابردوو کارێکی هاسان بێت متمانەیەک بەو پروپاگەندەیە بدرێت. ئەوەش کارێکی نەشیاو دەبێت کە هەوڵ دەدەن دەوڵەت وەک هەڕەشەیەک دژ بە تاکەکەس دابنێن کاتێک کە هێندە خەڵک وەک گارانتیەکی جێ باوەڕ بۆ دڵنیایی ڕوو دەکەنە دەوڵەت.

ڕۆژانە ئێمە نموونە دەبینین کە چۆن کرێکاران و کارمەندان لە فابریکی قەیرانگرتوودا داوا دەکەن کە دەوڵەت گارانتی ئەو کارە بکات کە لەوە ناچێت کاروباری فابریک و شیرکەتی موڵکیی بتوانێت بیانداتێ.

بەسۆشیالیستیکردن دوائامانج نییە

Socialisering är inte självändamål

ئایدیۆلۆژیی برژوازیی لە ژێر فشاری ڕیئالیتیەتدا وردوخاش بووە. بەڵام تا ئەو دەمە هەر دەتوانن خۆیان بەڕێوە بەرن کە خۆیان لە ناو ئەو سنوورەدا هەڵسوورێنن کە پارێزگاریی لەم دۆخەی ئێستا بکەن، واتە ئەو کۆمەڵگایەی کە تا ڕادەیەکی باڵا بە تێکۆشانی سۆشیالدیموکراتیی دروست کراوە. ئایا ئەمە باش نییە؟ کەچی هەر ئێمەی سۆشیالدیموکرات پێی ناڕازیین.

بۆ ئێمە دەستتێوەردانی دەوڵەت و بەسۆشیالیستکردن دوائامانج نییە. بەسۆشیالیستکردنێک کە بریتی بێت لەوەی کە دەوڵەت تەنها ئاگای لەو فابریکانە بێت کە کاریان خراپ دەڕوات، هاوکات کە فابریکە باشەکان بە بەرژەوەندی قازانج بەڕێوە ببردرێن، دەتوانێت بە مانای زەحمەتکردنی ئەو پلانە ئابوورییە بێت کە پێویستە. دەستتێوردانێکی دەوڵەت کە جیاوازیەکانی ناو کۆمەڵگا و کە نابەرابەریەکان زێدەتر بکات دژ بە بیری سۆشیالیزمە. ئایدیۆلۆژی بۆ ئێمە گرینگە.

ئامانجی ئێمە کۆمەڵگایەکە کە لە بناخەوە بگۆڕدرێت. لەبەرئەوە لەسەرمان پێویستە بزانین چیمان دەوێت. دەبێت چالاکیەکانمان لەسەر بناخەی کۆمەڵگابینیەکی تەواو بیرلێکراوەوە ساز بدەین. دەبێت بە وردیەوە شێوازەکان بۆ جۆرە سۆشیالیزمێک تاقی بکەینەوە کە کاریگەریی هاووڵاتیان زێدەتر بکات و هاوکات گیروگرفتەکانی بەرهەم چارەسەر بکات، کە کۆمەڵگای کێبڕکێکار (ڕەقابەتکار) خۆی ناتوانێت ئەو کارە بکات.

کۆمەڵگابینیی ئێمە بۆ ئەوەی کە بناخەیەک بێت بۆ سیاسەتمان لە ڕابردووماندایە. ئەو سیاسەتە لە ناو دەمی سیاسەتی قەیرانی[3] (krispolitik) ساڵانی ١٩٣٠ ـ کان، لە دامەزراندنی باشبژیەتی کۆمەڵایەتی کاتی پاش دەمی جەنگەکە [جەنگی جیهانیی دووهەم] و لە کاتی بەرقەراکردنی ڕیفۆرمی خانەنشینی کارمەنددا (tjänstepensionsreformen) تاقی کرایەوە.

ئەمڕۆ بزووتنەوەی کرێکاریی لەبەردەم کێشەی نوێدا وێستاوە. سەرۆکی [بانکی] لێنسپاربانکن لە یۆتەبۆری، کارل هێنریک پێتەرشۆن (Karl Henrik pettersson)، لە وتارێکدا لە ڕۆژنامەی ئەفارشڤاردن (Affärsvärlden) دا بە شێوەیەکی یەکجار سەرنجڕاکێس ئاماژەی بە ئەرکە نوێیەکانی سیاسەتی ئابووریی کردووە. ئەو دەیەوێت نیشانی بدات کە کۆمەڵگا دەبێت لە کام بوارانەدا دەستتێوەربداتە دۆخەکە بۆ ئەوەی کۆتایی بەو سسستیەی گەشەی ئابووریی بهێنرێت. ئەم کارە تەواو هاوئاهەنگی ئەو گفتوگۆیەی ناو بزووتنەوەی کرێکارییە. بەڵام بێلەوە بزووتنەوەی کرێکاریی خوازیاری ئەوەیە کە هەندێک گیروگرفتی جیددی دیکەش بخاتە ڕۆژەڤەوە. گرنگترین لە ناو ئەوانەدا ئەوەیە کە دیموکراتیی ئابووریی بخرێتە ژیانەوە. چارەسەرکردنی ئەم ئەرکە بە دڵنیاییەوە زۆر زەحمەتترە وەکوو لە چارەسەرکردنی سیاسەتی قەیرانی ساڵانی١٩٣٠ یان جێبەجێکردنی ڕیفۆرمی خانەنشینی کارمەند لە ١٩٥٠ ـ کاندا. بۆ ئەمەیان شیکردنەوەیەکی تەواو چڕ و پڕی کۆمەڵگا دەبێت ڕێنماییمان بکات.

ئەزموونی پێشڕەوانی ڕابردوومان ڕێنماییمان دەکات

Våra föregångares erfarenheter vägleder oss

کۆمەڵگای ئەمڕۆ یەکێکی دیکەیە وەک لەوەی کە لە سەردەمی برانتینگ Branting و تۆرسۆن Thorsson دا هەبوو. سیاسەتی قەیرانی پار ئالبین هانسۆن[4] Per Albin Hansson، گوستاڤ موێلەر Gustav Möller و ئێرنست ڤیگفۆرس Ernst Wigforss کۆمەڵگای گۆڕی بە شێوەیەک کە ئێمە ئەمڕۆ ناتوانین بێین و سیاسەتی ئەوان کۆپی بکەینەوە، بەڵام ئەو بناخەی تێڕووانینەی ئەوان کە شتیان لەسەر دادەمەزراند بە پتەوی ماوەتەوە. ئەوە ئەزموونی پێشڕەوانی ڕابردوومانە کە دەبێت ڕێنماییمان بکات کاتێک کە خەریکی بەرقەراکردنی دیموکراتیی ئابوورییین.

لەبەرئەوە ڕەنگە بتوانین کەڵک لە دووبارەخوێندنەوەی ئەو بیرانە وەربگرین کە جۆسێف شیومپێتەر Joseph Schumpeter زیاتر لە ٣٠ ساڵ لەمەوبەر فۆرمولەی کردوون. ئەو پێشبینی کرد کە لە دەوڵەتانی مۆدێرنی پیشەسازییدا وا دەبێت کە قازانجی فابریکەکان هێزێکی پاڵپێوەنەری بەس نابێت بۆ ئەوەی هاندەری سەرمایەخستنەگەڕی پێویست بێت.

کاتێک من ئەم ساڵ، ١٩٧٩، چوومەوە سەر خوێندنەوەی شیومپێتەر بۆم دەرکەوت کە دەلیلهێنانەوەکەی لە ڕاستیدا سەرەتایەکە بۆ ئەو گفتوگۆیە ئێستاییە گەرمەی سەبارەت بە فەندی سەرمایەگەڕی کارمەندان

---

[3] سیاسەتی قەیران (krispolitik) بە پێی فەرهەنگی ئاکادیمی سوێدی بەو سیاسەتە دەگوترێت کە بە هەنگاوەچارەی زۆر تایبەتی هەوڵبدات قەیرانێکی ئابووریی کەم بکاتەوە یان نەیهێڵێت. /http://g3.spraakdata.gu.se/saob

[4] پار ئالبین Per Albin Hansson یەکێکە لە کەسایەتیە فرە گرینگەکانی مێژووی سۆشیالدیموکراتی سوێدی. پار ئالبین خۆی ڕۆژانە سوار شەمەندەفەری ئەو کاتەی سەر زەوی، شتێکی وەك تراموا، کە بە ژمارە ١٢ ناسراوە، بووە و چووە بۆ وەزەراتگا بۆ سەر کار. ڕۆژی ١٩٤٦/١٠/٦ کاتێك کە دادەبەزێت و ڕووەو ماڵ بە ڕێ دەکەوێت لەسەر شەقامەکە بەلادا دێت و دەکەوێت و ئیتر هەڵناسێتەوە. پاش سێ ڕۆژ دوای مردنی، لە ١٩٤٦/١٠/٩ دا، تاگە ئیرلاندەرTage Erlander، بە سەرۆکوەزیری حوکمەتی سۆشیالدیموکراتی سوێدی هەڵبژێردرا. لە پاییزی ساڵی ١٩٦٩ لە سەر کار لاچوو، بەو شێوەیە ٢٣ ساڵ سەرەکوەزیر بوو، ٢٥ ساڵ لە حوکمەتدا و ٣٢ ساڵ لە وەزارەتگا.

(löntagarfond)[5] هەیە. ئەگەر قازانج ئیتر بەس نەبێت بۆ ئەوەی کە سەرمایەخستنەگەڕە هەرە پێویستەکان برەویان هەبێت، ئەوا دەبێت جۆرێک لە پاشەکەوتی کۆمەڵییمان هەبێت، پاشەکەوتکردنێک کە بە پلەی یەک دەربەستی قازانج نییە، بەڵکو بۆ ئەوەیە کە پێویستیەکی گرینگ دڵنیا بکات، بۆ نموونە هەبوونی کار.
ئێستا ئێمە لە هەندێک کەرتدا گەیشتووینەتە ئەوێندەرێ. دۆخی ڕیئالیزم وەڵامێکی وا دروستی داوینەتەوە کە نابێت قابیلی دۆڕاندن بێت. بەڵام شێوەپێدانی ئەو پاشەکەوتە کۆمەڵییە کێشەیەکی گەورە و چارەسەرنەکراوە. ئایا ئەو پاشکەوتکردنە کۆمەڵگا تیایدا باڵزاڵ بێت یان مووچەخۆرانی فابریکەکە؟ پاشان ڕەنگە دەربکەوێت کە پراکتیکە شێوەی جیاواز بۆ کەرتی جیاوازی کاروبار هەڵبژێردرێت.
لەوە دەچێت هەرە گرینگترین خاڵی بڕیاردەر ئەوە بێت کە چ جۆرە فۆرمێک دەتوانێت کاریگەری بڕیاردەرانە بە مرۆڤەکان بدات کە لەسەر بەهەم هەیان بێت. ئەمە ئەو لایەنە دیموکراتیکەیە کە بیری سەبارەت بە فەندی سەرمایەگەڕی کارمەندان دەکات بە جێی ئارەزوو. ئەوە زۆر ڕوونە کە لە دەوری ئەم کێشە ناوەندیەیە کە ئایدیۆلۆژی هاوپشتیی (هاوخەبایی) سۆشیالیزم دەکەوێتە دژایەتی ئایدیۆلۆژی کێبڕکێئامێزی (ڕەقابەتخوازی) لیبرالیزمەوە. بەڵام ئەوە لە خۆیدا شتێکی باشە کە لە لای لیبرالەوە دەیانەوێت لە گفتوگۆیەکەدا بەشدار بن کە دەبێت بکەوێتە پێش هەڵوێستوەرگرتنەکەیانەوە. بەڵام ئەگەر بە حیسابی ئەوە بێت کە هەتا ئێستا دەبینرێت، لەوە دەچێت کە برژوازێتی خواستی ئەوە بێت کە نەکەوێتە ناو ئەو چالاکیەوە و بەڵکو هەمان هەڵەدووپات بکەنەوە کە لە گفتوگۆی خانەنشینی کارمەندا (tjänstepensionensdebatten) کردیان، واتە واز بهێنن و وا بکەن کە هەموو گفتوگۆکە و دەرئەنجامەکەی لە ناو بزووتنەوەی کرێکارییدا ڕوو بدات. لە ڕووانگەی سیاسەتی حیزبایەتی بەرتەسکەوە بێگومان سۆشیالدیموکراتیی هیچ دژی ئەوە نییە کە جارێکی دیکەش بە تەنها نوێنەرایەتی بەرژەوەندی مووچەخۆران بکاتەوە. بەڵام ئێستا سەبارەت بە پرسیارێکە کە بۆ هەموو ئاییندەمان گرینگە و کە جێی خۆیەتی هەموو هێزە پێشکەوتووخوازەکان بە باشی بزانن و بێن بۆ چارەسەرکردنی لەگەڵدا بن.

سۆشیالیزمی پار ئالبین هانسۆن
Per Albin Hanssons socialism

ئایدیۆلۆژی و سیاسەت
Ideologi och politik

من هەمیشە ئەوە ڕادەگەیەنم سیاسەتمەدارێک کە بیەوێت شتێکی بە نرخ دابمەزرێنێت دەبێت کارەکەی خۆی لەسەر بناخەی کۆمەڵگابینیەکی ورد و بیرلێکراوە بنیات بنێت. بێ بوونی ئایدیۆلۆژیی ئەوا سیاسەت دەبێت بە گەمەیەکی تاکتیکیی کە دەشێت سەرئەنجامەکەی ببێت بە هەر شتێک.
پاش کۆبوونەوەیەک، کە هەروەک هەمیشە هاتم و ئەمەم دووپات کردەوە، یەکێک لە دۆستەکانم هات بۆ لام و پێی گوتم کە من لەو خاڵەدا بە هەڵەدا چووم. ئەو دۆستەم ئەو حوکمە توندەی خۆی بەو دەلیلە بوو کە ئاماژەی بە پار ئالبین هانسۆن کرد. بەو شێوەیەی کە ئەو لێی تێگەیشتبوو پار ئالبین هانسۆن گەورەترین بەهرە بوو کە بزووتنەوەی کرێکاریی توانیبێتی دەستی بکەوێت. کارە سیاسیەکانی ئەو بە شێوەیەکی دیار و بەرچاو کۆمەڵگای سوێدیی گۆڕیبوو. بەڵام پار ئالبین ئەم کارە مەزنەی بە بێ هیچ ئایدیۆلۆژیەک ئەنجام دابوو.
تا ڕادەیەک حەپەسام. من ئاشنای ئارەزووی گەورەی پار ئالبین هانسۆن بووم کە بۆ ئایدیۆلۆژی هەیبوو. ئەم ئاشنابوونەم بە گەلێک شێوە پەیدا کردبوو، لەوانە لە ڕێگای کۆمەڵێک وتارەوە کە لە ڕۆژنامەی "پێشەوە Fram" دا، کە ڕۆژنامەیەکی کۆمەڵەی لاوانی سۆشیالدیموکراتەکانە، بڵاو دەبوونەوە. کاتێک کتێبەکەی کارل کاوتسکی Karl Kautsky "شۆڕشە کۆمەڵایەتیەکە Den sociala revolutionen" ساڵی ١٩٠٦

[5] فەندی سەرمایەگەڕی کارمەندان (löntagarfond) بۆ ئەو مەبەستە بوو کە هاوکاریگەریی کرێکاران لە فابریکدا پەیدا ببێت. ساڵی ١٩٨٣ خرایە کار بەڵام لە حوکمەتگۆڕینەکەی ساڵی ١٩٩٠ دا [کاتێك ڕاستڕەوەکان بردیانەوە] هەڵوەشێنرایەوە.

به زمانی سوێدیی هاته دەر پار ئالبین لە سێ (٣) وتاری درێژدا هەڵیسەنگاند کە شاهیدیی لەسەر تێگەیشتنێکی گەورە بۆ ئەو شێوە فۆرماندنەی مارکسیزم دەدەن کە کاوتسکی خستوویەتیە بەردەست. ئەو کاریگەرییە بە بەرچاوەوە دیار بوو کە کاوتسکی لەسەر پار ئالبینی لاوی دانابوو. ئاخر وایە کە تێگەیشتنی سیاسیی تافی لاوی بە زۆریی لە هەموو درێژایی ژیاندا دەمێنێتەوە.
ئەو کەسەی خوازیاری ئەوە بێت کە شوێنپێی لاوێکی تێگەیشتوو بەرەو سۆشیالدیموکراتیی ئینتەرناسیونال هەڵبگرێت ئەوا کتێبی "پار ئالبینی لاو – مارکسیست (1974) "Den unge Per Albin – marxisten" کە سیگوارد کلۆکەرSiguard Klockare نووسیوویە ڕێنیشاندەرە. لەو کتێبەدا هەروەها چەندین وتاری پار ئالبین هەیە کە لە نێوان ساڵانی ١٩٠٥ – ١٩٠٩ دا نووسیوویەتی.
ئەو جیلەی ئێمە خوێندنی ئایدیۆلۆژیی خۆی لە نیلس کارلەبی Nils Karleby و ئێرنست ڤیگفۆرس Ernst Wigforss دەست کەوتبوو. ئێمە هیچ ناکۆکیەکی گەورەمان لە نێوان ڕیفۆرمیزمی دیموکراتیکی ئەوان و ئی پار ئالبین هانسۆندا نەدەبینی. هاسانە لە بیرگەلی پار ئالبین هانسۆن بڕوانرێت. پار ئالبین ئەندازەیەکی زۆری لە وتاری ڕۆژنامەیی و نووسراوەی دەرسگوتنەوە لە پاش خۆی جێهێشتووە. پار ئالبین پیاوی نووسین بوو. زۆر زیاتر لەوەی کە خەڵک بە گشتیی دەیزانن. ئەمە شتێکە کە دەتوانێت مرۆڤی سەرنجکورت و بێدەربەست بخاتە هەڵەوە. پار ئالبین بە زۆریی فۆرمولەبەندیی وا نەرمی هەڵدەبژارد کە ڕوو دەدات بە هاسانیی بەسەر جیددیەتی باوەڕی سۆشیالیستیدا گوزەر بکەیت و نەتوانی ببینیت، بەڵام کە بەکەڵکە بە وردیی بخوێنرێتەوە.

ئایدیۆلۆژیی ماڵی گەل[6]

Folkhemsideologin

پێش ئەوەی سەرۆکی مۆدێراتەکان (ڕاستڕەوەکان) یۆستا بوهمان Gösta Bohman وتارێکی نوێ بخوێنێتەوە بۆ ئەوەی بە شانوباڵی پار ئالبینیزم Per Albinism ـ دا هەڵ بدات جێی خۆیەتی وتاری یەکی مای (یەکی ئایار) ـ ی ساڵی ١٩٣٠ پار ئالبین بخوێنێتەوە. لەوێدا باس لە ڕۆحی گشتیی و یەکێتی نەتەوەیی دەکرێت، بەڵام ڕووی نووکە تیژەکەی لەو ئۆلیگارشیە [دەستەڵاتی کەمینە] ئابوورییە دەکردرێت کە ئەم پێی دەڵێت دیکتاتۆری ئابووریی. ئەگەر یۆستا بوهمانی سەرۆکی مۆدێراتەکان هەر لەگەڵ ئایدیۆلۆژیی پار ئالبین هانسۆندا دەبێت کاتێکیش کە وتارەکەی خوێندەوە ئەوا وەک دەستکەوتێکی سۆشیالیزم حیسابی دەکەین.
ئایدیۆلۆژیی ماڵی گەلی پار ئالبین، کاتێک کە زۆر لەوانەی بە ڕادیکال ناودەبرێن گاڵتەیان پێی دەکرد بەوەی کە خوردبرژوایی و ڕۆمانتیکی شوێنی دڵگیرە، بەڵام هەروەک ستێن یوهانسۆن Sten Johansson لە "نامیلکەی (گۆڤاری) یەکەمی سەردەم Tidens första häfte "ساڵی ١٩٦٩، گەشەی پێ داوە، ڕەخنەیەکی توندە لە ئابووری بازاڕی ئازاد. لە ناو ماڵی باشدا ئەندامانی خێزانەکە یارمەتی یەکتر دەدەن. ئەوە بەرژەوەندی کەڵکوەرگرتن نییە کە ئارەزووی چالاکی و بەشداربوون دروست دەکات، بەڵکو هەستی هاوبەشیی و هاوپشتێتیە.

---

[6] پار ئالبین بۆ یەکەم جار لە مانگی یەکی ساڵی ١٩٢٨ دا لە پارلەماندا وتارێکی خوێندەوە کە بە "وتاری ماڵی گەل Folkhemstal" بەناوبانگە و لەوێدا وشەی "ماڵی گەل" و "ماڵی هاووڵاتیی" بەکار دەبات. لە "ماڵی گەلدا" کۆمەڵگا خێزانە، وەك هەموو ماڵێکی دیکە ئەرکەکان و بەرپرسیارێتیەکان جیاوازن، تام و بۆچوون و کۆمەڵگابینیەکان دەتوانن جیاواز بن، بەڵام لەیەك تێگەیشتن و یەکترقبووڵکردن و یەکترپێویست بوون و یەکترویستن و یەکترخۆشویستن پرنسیپگەلی پێکەوەهەڵکردنە. ئەندامانی خێزان هاومافن و کەس ئیمتیازی بەسەر کەسەوە نییە. شایانی باسە کە تا ئێستاش ئەو چەمکە چەمکێکی سیاسیی برەودارە. ئەگەرچی لە زۆر لایەنەوە لە لیبرالیزم و کۆنسەرڤایقەکانەوە توانجی لێدەدرێت و دژایەتی دەکردرێت، بەڵام مانا و ڕەهەندێکی سیاسیی وای هەیە کە هەمیشە گەرمەباسە. هەروەها ئەوەش شایانی باسە کە من (ڕێبوار ڕەشید) پێم وایە چەمکی "ماڵی گەل" یەکەم جار وەزیری کشتوکاڵ لە ساڵی ١٩٠٦ ئەلفرێد پێتەرشۆن Alfred Petterson بەکاری بردووە. ئەلفرێد پێتەرشۆن لە ناوچەی پۆبودا Påboda وتارێك دەخوێنێتەوە کە باسی خەونی خۆی سەبارەت بە دامەزراندنی "ماڵی مرۆڤ" و "ماڵێکی گەورەی گەل" دەکات.

گوننار فریدریکسۆن Gunnar Fredriksson و بو سویدەرستێن Bo Södersten لە کتێبی "خەتی پار ئالبین Per Albinlinjen (1970)" دا شیکردنەوەی فرە بیرتیژانەیان لەسەر ڕووانگەی سیاسیی پار ئالبین هانسۆن بڵاوکردووەتەوە. دایبەتەر ستراند Dieter Strand بە وتاریکی سەرنجڕاکێش لەسەر سیاسەتی دەرەوەی پار ئالبین هانسۆن بەشداریی لە کتێبەکەدا کردووە. گوننار فریدریکسۆن ئەم کۆپلەیەی خوارەوەی لە وتارەکەی پار ئالبین لە یەکی ئایاری ١٩٣٠ دا هێناوەتەوە:

> "وەک دەزانرێت من بڕوام بە گەل و بە هەستی ماقووڵ و بە توانایەتی کە ئاخریەکەی هەر بتوانێت چارەنووسی خۆی بە دەستیەوە بگرێت. لەبەر ئەوە هەروەها بڕواشم بەوەیە لە ئاییندەیەکی نە دووردا کە جەماوەری چەوساوەکان خۆیان دەسەپێنن، کە ئەوانە دەبن بە زەمینەی قایم بۆ سیاسەتێکی گەلی بەهێز، سیاسەتێک کە بەهەست بێت بۆ خەم و دژواریی گەل، کە لە بە ڕیفۆرمکردنی کۆمەڵگادا ئامادە بێت کە تا هەرە خوارەوە بڕوات و لە ڕێگای بەرقەرارکردنی دیموکراتیەوە لە هەموو بوارێکدا دروشمە دێرینەکەمان، ئازادیی، یەکسانیی و برایەتیی، بکەین بە ڕاستەقینەیەکی پرشنگدار."

ئەم جۆرە فۆرمولاندنە سیاسەتمەدارێک ناناسێنێت کە تەنها بیر لە تاکتیکی کورتخایان بکاتەوە. پار ئالبین هانسۆن دەیزانی سیاسەتەکەی چ مەبەستێک دەدات، و بڕوای بە توانای خۆی بوو کە بتوانێت مرۆڤ تێبگەیەنێت و لەگەڵیدا بکەن.

ئاگادارییەک بۆ دوو پەیمان

En varning för två block

پار ئالبین ڕووانگەی خۆی لە وتارێکی سەرنجڕاکێشدا لە گوتوبێژی حەواڵەنامەی ساڵی ١٩٣٥ خستە بەردەست. لەو وتارەدا ئاگاداریی دەربارەی ئەوە دا کە لە سەردەمێکدا کە هاوکاریی دەخوازێت وا بکرێت کە نەتەوە بەسەر دوو پەیمانی (بلۆکی) برژوا و دانەیەکی سۆشیالدیموکراتدا دابەش بکرێت کە دژ بە یەک لە شەڕدا بن. پار ئالبین لەسەر پەیمانبەستنێکی برژواییانە یەک دوو وشەی هەیە بیڵێت، کە سیاسەتمەدارانی برژوای ئەمڕۆ جێی خۆیەتی بیری لێبکەنەوە کاتێک کە گەوجانە دەڵێن کە سەرکەوتنێکی برژوازیی لە هەڵبژاردنی ساڵی ١٩٧٩ دا دەبێت ببێتە مایەی دروستبوونی حوکمەتێکی دژسۆشیالیستیی. پار ئالبین دەڵێت:

> "من لەسەر ئەو مەسەلەیە نادوێم کە پارتە برژوازییەکان چ جۆرە هەلێکیان لەبەردەستدایە بۆ فەراهەمکردنی حوکمەتێکی لە کرداردا بەتوانا. بەڵام کاتێک کە مرۆڤ لەسەر ئەو خاڵانە دەتوێژێتەوە کە دەتوانن خاڵگەلی هاوبەش بن، دەبینین کە پلاتفۆرمەکە (زەمینەکە) بەرتەسکە. من پێم وایە، ئەمە لە درێژخایاندا دەبێت بە لقێکی هەر زۆر باریک بۆ لەسەر دانیشتن، کە ئەوان هەر لە سۆشیالدیموکراتەکان بە ترسن. حوکمەتێک لەم سەردەمەدا کە ئێمەی تێداین پێویستی بەو توانایەیە کە بتوانێت سیاسەتێکی پۆزەتیڤ بخاتە کار."

لقێکی هەر زۆر باریک بۆ لەسەر دانیشتن – بە پێی پار ئالبین هانسۆن ئەوە پلاتفۆرمێکی بەرتەسک بوو بۆ حوکمەتێکی برژوا. حوکمەتە سێ پارتیەکەی ساڵی ١٩٧٦ [7] ئەوەشی نەبووا!

لە وتارەکەی خۆی لە ساڵی ١٩٣٥ دا پار ئالبین فەرمووی بەشداریکردن دەکات بۆ ناو هاوکارییەک لەگەڵ یەک کە سنووری ئەو ئایدیۆلۆژیانە دەبڕێت کە پارتە سیاسیەکان تێی کەوتوون. بەڵام ئەم ویستە بۆ هاوکارییکردن

---

[7] لە کۆتایی هەڵبژاردنەکەی ساڵی ١٩٧٦ دایە کاتێك کە پارتە برژواکان هەڵبژاردنیان بردەوە ئۆلوف پاڵمە قسە لەسەر "سفرەی حازر" دەکات، و مەبەستی ئەوەیە کە برژواکان هاتوونەتە سەر سفرەی حازر. ئۆلوف پاڵمە یەکێك بوو لەوانەی لە بەکارهێنانی مێتافۆردا زرینگ بوو. ئەم مێتافۆرە چەندین جار لەلایەن پاڵمە خۆی و ئەندامانی دیکەی سۆشیالدیموکراتەوە بەکارهێنراوە.

ئەو باوەڕەی ئەم سەبارەت بە پێداویستیی هەبوونی گۆڕینی سۆشیالیستییانەی کۆمەڵگا لەق ناکات. ئەو لەو ڕاستیەوە پێی هەڵ دەگرت کە شیرکەتداریی تاکەکەسیی بە زۆریی ڕووەو قەیران ملی دەنا، کە دامەزراوانی فڕێ دەدایە ناو تەنگاوی و نیگەرانییەوە. ئا لێرەدایە کە کۆمەڵگا دەبێت بەردەوام خەریکی کۆنترۆڵ کردن بێت، بۆ ئەوەی مرۆڤەکان لە بەردەوامیشدا بتوانن کە هەر داهاتی خۆیان هەبێت.

"بۆ نموونە بڕوانە کۆمەڵگاگەلێک لە ناوچەی مێدلپاد Medelpad یان ئۆنگەرمانلاند Ångermanland لە بوهیوسلێن Bohuslän و شارگەلی دیکە. پاش گەشانەوەیەکی زۆری کاروباری موڵکی وا ئەم ناوچانە لە دژواریی و زەحمەتدا خۆیان دەبیننەوە. کاروبارەکان گوڵ دەگرن و پاشان دەپوکێنەوە، بەڵام کرێکارەکان هەر دەمێننەوە، زۆربەیان وابەستە بە ماڵ و حاڵی خۆیان، بێ ئەوەی هەلێکیان لە دەستدا بێت کە لە شوێنێکی دیکە داهاتی خۆیان دەست بکەوێت. بەڕێزان، کاتێک کە ئا ئەوە بە بەرچاومانەوە دەبینین، ئایا ئەوە ماقووڵ نییە کە بێین و بڵێین ئا لێرەدا دەبێت لەلای کۆمەڵگاوە کۆنترۆڵێکی بەردەوام بکردرێت، بەو مەبەستەی گارانتی ئەو سەرئەنجامانەی هەوڵی کۆمەڵدا بکردرێت و گارانتی ئەوەش کە مرۆڤەکان لە ئاییندەشدا مووچەی خۆیان دەست بکەوێت. ئا لێرەدایە کە چوارچێوەی سیاسەتی برژوازیی بەرتەسکە. برژوازیەکان لە وابەستەیی خۆیاندا بەو دوگمەی سەبارەت بە توانای تاک و پیرۆزبووی شیرکەتداریی ئازاد هەیانە بیریان بۆ تێکەڵاوییەک ناچێت، کە ئازادیی بۆ دەستپێشکاریی موڵکیی بکەوێتە ناو چوارچێوەی کۆنترۆڵی کۆمەڵگاییەوە.
ئەگەر مرۆڤ بیەوێت شتەکە وا ببینێت، بەو شێوەیەی کە من هەوڵمداوە بیخەمە بەردەست، نابێت تێگەیشتن لە سیاسەتی سۆشیالدیموکراتی زەحمەت بێت. بەڵام گونجاندنی سیاسەتمان لەگەڵ دۆخ و پێویستیی ئەمڕۆدا بەو مانایە نایەت، کە مرۆڤ لە پڕدا ڕابووەستێت و بڵێت، کە کاتێک دەگەینە ئەمە، ئەوا بە هەموو شتێک گەیشتووین. گەشەی کۆمەڵگا بەردەوامە. لە ڕێگای بەئەنجامگەیاندنی سیاسەتێکی وریایانە و کۆنترۆڵیانەوە ئێمە وەک بڵێین خەریکین فۆرم ئامادە دەکەین بۆ جۆرێک لە ڕێکخستنی دیکە لە ناو کەرتی بەرهەمهێناندا. بە پێی ئەو پێشبینیەی من فۆرمی نوێی کۆمەڵگا زیاتر و زیاتر وای لێ دێت کە ڕەنگی دەستتێوەردانی کۆمەڵگایی بداتەوە، کە زیاتر و زیاتر خەسڵەتی بە سۆشیالیستکردن بگرێتە خۆی – ئەگەر ئێستا بمانەوێت ئەو کلێشەیە بەکار بهێنین. من پێم وایە ئەوە سیاسەتێکی ئاقڵانەیە کە نەیەین و لەگەڵ ئەوی کۆن و وادەبەسەرچوودا کەللەڕەقیی بنوێنین، وا کە کاتێک گەشەکە پەیدا بوو و داوای خۆی فەرز کرد ببێت بە کارەسات. سیاسەتی دروست دەبێت ئەوە بێت کە هەوڵ بدرێت بە پێشبینیکردن هەموو ئەوانە وا پێکەوە گرێ بدەین، کە کۆمەڵگا بێ بەفیڕۆدانی گەورە بتوانێت بە هەموو ئەو فۆرمانەدا بڕوات کە بە پێی کات سرووشتین".

پار ئالبین هونەری گوێگرتنی دەزانی

Per Albin kunde konsten att lyssna

کە پار ئالبین خۆی هەر زۆر بەو گوتوبێژە حەواڵەنامەیەی شاناز بوو من دەتوانم گەواهیی بۆ بدەم. ماوەیەک پاش وتارەکە من لە گفتوگۆیەکدا لە فۆلکێتس پارک Folkets Park لە شاری لوند Lund لەگەڵی بووم. ئەو کاتە ئەو گێڕایەوە کە کاتێک لەو وتارەدا لە سەر کورسی وەزیرەوە قسەی کردووە بێ هیچ ئامادەگییەک کردوویەتی. پار ئالبین بەو گیرخواردنەی برژواکان تووڕەبوو بوو کە سەبارەت بەو داوایانەی بێکاران و بێدەربەستان هەیانبوو، و بیری کردبووەوە کە بە کورتی لێی بدوێت. بەڵام وا دەرچوو کە بوو بە نێزیکەی کاژێرێک ئاخافتن.
کاتێک کە من ئەمەم بۆ سەرۆکی یەکێتی ئافرەتان [ئی سۆشیالدیموکراتەکان] کە دیسا ڤێستباری Disa Wästberg بوو، گێڕایەوە کە وتارەکەی پار ئالبین تەواو بێ ئامادەگیی لەوەبەر بووە، دیسا ڤێستباری

گوتی جا ئەو وتارە بێ ئامادەییەی هەر زۆر زیاتر بیرلێکراوە بوو وەک لە زۆر لەوانەی پلانیان بۆ کرابوو. دیسا ڤیستباری لەوبەر چەندین جار گوێی لە پار ئالبین بووبوو کە هەمان ئەو جۆرە بیرەی دەربڕیوە. بە هەرحاڵ ئەوە شتێکی خۆش بوو کە ئەو دەمە سیاسەتمەداری برژوازیی وا هەبوون کە سەرۆکی پارتی سۆسیالدیموکراتیان وا بزوواندووە کە بێت و بیرەکانی خۆی وەک گۆرانی بچڕێت. بەو شێوەیە ئێمە ئەوەمان دەست کەوت کە ئەو پێی وابوو بناخەی ساختمانی کۆمەڵگابینیی سۆشیالدیموکراتییە.

بێگومان مارکسیزمی تافی جەوانیی تاکە بەردی بناخەی کۆمەڵگابینیی پار ئالبین هانسۆن نەبوو. پار ئالبین توانایەکی وای بۆ تێگەیشتن لە ڕاستیی نوێ هەبوو کە تا ڕادەیەک ئەقڵ بڕی نەدەکرد. ئەو چەند جارە کەمەی کە هەڵ دەکەوت کارێکی بۆ ئەنجام بدەم تێدەگەیشتم کە چەند بەدەربەستەوە بوو کە لە هەموو شتێک ئاگادار بێت و بزانێت بۆ ئەوەی هێندەی بشێت بتوانێت بڕیارێکی دروست بدات. ئەو پێی وانەبوو کە پێشدەست هەموو شتێک بزانێت.

لە کاتی خۆئامادەکردنەکانی وەزیرانیشدا هەر بەو شێوەیە بوو کە من لە کاتی باس پێشکەشکردنەکانمدا دەمدیت. گوێی ڕادەگرت و لە کاتی گوێڕاگرتنەکەیدا زیاتر و زیاتر لەو کۆمەڵگایە تێدەگەیشت کە پێی سپێردرابوو ڕابەرایەتی بکات.

نازانم ئاخۆ کارلەبی Karleby خوێندبێتەوە یان نا. دەشێت ڕەخنە باڵزاڵە بچووکەکەی کارلەبی کە لە کاوتسکی Kautsky هەیبوو دووری خستبێتەوە. بەڵام پێویست ناکات کە مرۆڤ هەر زۆر بیر تیژ بێت بۆ ئەوەی بزانێت کە پار ئالبین بە توندی لە ژێر کاریگەریی ئێرنست ڤیگفۆرس Ernst Wigforss دا بوو.

پار ئالبین هانسۆن لە درێژایی ژیانیدا بۆ بیری تازە و بیری لە پڕدابۆهاتن ئاوەڵە بوو. بەڵام تێڕووانینی بناخەیی سەردەمیی لاویی هەر هێشتبووەوە. لەبەرئەوە ئێرنست ڤیگفۆرس جارێک توانی لە یەکێک لە ئاخافتنەکانی پار ئالبیندا لە گفتوگۆی پارلەماندا بێتە دەنگ و بڵێت "ئەوا کۆنە ئەندامی یەکێتی لاوانی سۆشیالدیموکرات هاتە پێش".

سەرقاڵ بوون بە دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی دادوەری بێ لە ناڕەوایی چینایەتی. ئەو کارە هەر لە خۆوە نەدەهاتە دی. هیچ یاساگەلێک نەبوون کە قابیلی کارتێکردن نەبن کە بە پێی ئەوان حەتمەن دەبێت دووچاری کۆتاییەکی لە چارەنووس نووسراو ببین. ئەوە مرۆڤەکان خۆیان بوون کە لە ڕێگای هاوکاریی لەگەڵ ڕیفۆرمیی پلە بە پلەدا بتوانن ژیان بۆ خۆیان هاسانتر بکەن کە بژین. لە ناو ئەم پێشکەوتنەدا جێی خۆیەتی هاوکارییەک دەر لە سنووری پارتەکان کارێکی سرووشتیی بێت. سۆشیالدیموکراتەکان دەیانتوانی لەگەڵ برژواکاندا بسازێن، بەڵام بە پاراستنی ڕووانگە پرینسیپیەکانەوە. بە پێچەوانەوە، توند بوون لەسەر باوەڕی ئایدیۆلۆژیی پێشمەرجێک بوو بۆ سازاندنەکان لەگەڵ جۆرە ئاراستەبیرەکانی دیکەدا. ئەم کارانە شیاو بوون، ئەگەر مرۆڤ لە ناو خۆیدا خاوەنی ئاراستەنومایەکی دڵنیا بێت کە ئاراستەی ڕێپێوانەکەی نیشان بدات. ئەو ئاراستەنومایە بۆ پار ئالبین هانسۆن باوەڕی سۆشیالیستیانەی بوو.

دەرهێنراو لە کتێبی "پاڵمە خۆی"

ئۆلوف پاڵمە Olof Palme لەسەر ئێرنست ڤیگفۆرس و تاگە ئێرلاندەر:

"بەتایبەتی ئێرنست ڤیگفۆرس ـ م دێتەوە یاد کە تەمەنی نۆزدە ساڵ بوو وەزیری دارایی بوو و ڕووانگەکانی سەبارەت بە سۆشیالیزم و نرخی گەورەیان بۆ سۆشیالدیموکراتیی سوێدی هەبوو، و من بە داخەوەم کە کارەکانی هەرگیز وەرنەگێردران.

هەر زۆر سوپاسمەندی تاگە ئێرلاندەرم. شانزە ساڵی ڕەبەق لەگەڵیدا کارم دەکرد و هەموو ڕۆژێک دەمبینی. لە ناو ئەو چارەکە سەدەیەدا کە ئەو سەرۆکوەزیر بوو هەرگیز بچووکترین بێشەرمیی لە پێوەندی خۆیدا سەبارەت بە سیاسەت نیشان نەدا. خەسڵەتە گەورەکانی ئەو ڕوومەتبەندیی و خۆڕاگریی بوو. زۆر جار دەیگوت: لە جەم سیاسەتمەدارێک پێویستە بیر، وشە و کردار لە یەکەیەکدا خۆیان ببیننەوە. ئەگەر بۆشاییەک لە نێوان بیر، وشە و کرداردا دروست ببێت ئەوا کەسایەتی سیاسەتمەدارەکە پەرت دەبێت و هاووڵاتیان باوەڕی پێدراوی خۆیان لەو سیاسەتمەدارە دەستێننەوە"[8].

---

[8] بە کوردی:

"ڕامیاری – بریتیە لە ویستنی شتێک. ڕامیاری سۆشیالدیموکراتیی ئەوەیە کە گۆڕانکاریی بخوازێت ... بەڵام بە بێگومانییەوە دەبێت ویستە ئاراستەیەک و گۆڕانکارییش ئامانجێکی هەبێت. ئێمەی سۆشیالیست هێندە نەبەردین کە خواستمان هەبێت، چونکە بیر هێزی بزواندنی ویستە، و ئێمە هێندە ئازاین کە خوازیاری گۆڕانکاریەکان بین، چونکە گۆڕانکاریەکان دەتوانن تیئۆریی بکەن بە ڕاستییەک"[9].

"بەڵام ئێمە چیدی بڕوامان بە یەک یەکەی پێناسە نەماوە. ناتوانین پەڕەکان هەڵبدەینەوە و وەڵامێکی تەواو و بێخەوش ببینینەوە. با منداڵانی قووتابخانە لە دەوڵەتە کۆمۆنیستیەکاندا ڕستەی مارکس و لینین لە زاریان بزێ، بە هەمان سوورییەوە هەروەک ئایەتی ئینجیلی سەردەمی منداڵیی ئێمە، و با نەوەکانی پیشەسازیی ئەمەریکا بڵاوک پەخش بکەن کە هەر لە بناخەدا بە هەمان ڕووانگەی بیرتەسکەوە دروستایەتی و پیرۆزیی سەرمایەداریی تایبەتی دەخاتە بەردەست. بۆ ئێمە گوتوبێژی ئازاد شوێنی تێزە داسەپاوەکەی گرتووە. بڕیاری ئێمە ئەوەیە کە بە بەردەوامی پرسیار بکەین و بابەتیانە دووبارە تاقی بکەینەوە. کە لە دەستەڵاتداریتی بەگومان و بێبڕوا بین. بەرپرسیارێتی ئێمە ئەوەیە کە زانیاریمان قووڵتر بکەین، سەربەخۆ بیربکەینەوە و بیرەکانمان بە باوەڕداریەکی کەسایەتیەوە گرێ بدەین. ئەم کارە ڕەنگە هێندە مەزن نەنوێنێت، بەڵام ئەمە ئازادی ئێمەیە و شەرەفمانە.
بەڵام دژایەتیکردنی ئایدیۆلۆژییەکان هێشتا هەر بەردەوامە. جاروبار ئایدیۆلۆژیەکان بە هەناسەیەکی پشوو و هەستێکی ڕزگارییەوە وەلا دەنرێن. دەگوترێت تازە ئیدی لە "دەستی مردووی ڕابردوو" ڕزگارمان بووە. ئیدی دەتوانین دەست پێ بکەین کە هەر پرسە و بە پێ و بە کالای خۆی، بە پێی ئەو بارودۆخە تایبەتیانەی ئەو دەمە هەڵسەنگێنین. دەتوانین ببین بە پراکتیک، ڕیئالیست و سەرزەمینیی.
ڕستەی وەک "هاوڕێی بەنرخ، تیئۆریەکان هەموو بۆرن، سەوز، درەختی زێڕینی ژیانە" لە Fraust ـ ـەکەی گۆتەوە Gothe دەردەهێنرێت. دەگوترێت با تیئۆریەکان هەڵبدەینە ناو شڕوشیتاڵەوە. وەرن با بۆ خۆمان ژیان بژین. ڕەنگە ئەمە بێزارکار بێت. بە هەمان شێوە دەتوانم بە ئاشکرابێژییەوە بڵێم: ئەو ئاراستەی ویستە درێژخایانە لابەرە کە تیئۆری و بەهاکان بناخەیەکن بۆی و ئەو باوەڕە بەهەست و سۆزییە لاببەن کە سەرچاوەی هێزی بزواندنە، و سیاسەت لە پراکتیکدا بێ مانا و قۆڕ دەبێت. دەشێت مرۆڤ لەو ڕێگایەوە پارچە پارچە گۆڕانکاریی باشتر بکات، بەڵام مرۆڤ هەرگیز ناتوانێت کۆمەڵگا بگۆڕێت. دەشێت مرۆڤ بتوانێت شتێکی تر بکات، بەڵام مرۆڤ هەرگیز ناتوانێت شتێکی جیاواز دروست بکات.
گەر مرۆڤ لووت بکاتە زەوی و بە بێ ڕووانگەیەکی ئامادە و بە بێ ئەوەی ڕووی کردبێتە ئاییندەیەک کە لە چارەکەساڵی چاوەڕوانکراو زیاتر درێژ بێتەوە، ڕێ بپێوێت، ئەوا هەرگیز ناتوانێت کۆمەڵگا نوێ بکاتەوە. ئەو کاتەش مرۆڤ هەمیشە نائامادەیی بەرانبەر ئەو گیروگرفتانە ڕادەوەستێت کە پاشەڕۆژ لەگەڵ خۆیدا دەیانهێنێت..."[10]

"من بە شانازی و بە خۆشییەوە سۆشیالیستێکی دیموکراتم. من بووم بە سۆشیالیست کاتێک بە ناو هیندستاندا دەگەڕام و ئەو هەژارییە دژوارەم دەبینی هاوکات کە بەشێک لە خەڵک بە تەواوی زەنگین بوون. کاتێک دەگەڕام و لەم ڕووەوە هەژاریەکی لەوە ڕیسواکارانەترم لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا دەبینی، کاتێک وەک لاوێک لەگەڵ نائازادی و چەوسانەوە و مرۆڤڕاوونانی کۆمۆنیزم لە دەوڵەتانی کۆمۆنیستدا

پاڵمە خۆی، وەرگێڕانی ڕێبوار ڕەشید ١٩٩٨، ستۆکهۆڵم، لاپەڕە ١٨.
تێبینی: ئەم کتێبە بێ لە سوێد هەروەها لە لایەن دەزگای سەردەم ـ یشەوە ساڵی ١٩٩٨ لە کوردستان چاپ کراوە. بە سوێدی Palme själv, Texter i urval med förord av Ingvar Carlsson, 1996 Stockholm, Tiden
[9] هەمان سەرچاوەی پێشوو، لاپەڕە ٢٨
[10] هەمان سەرچاوەی پێشوو، لاپەڕە ٢٨ - ٣٠

یەکانگیر دەبوومەوە، کاتێک چوومە کامپە زۆرەملێیەکانی نازیستەکان و لیستی کوشتنی سۆشیالدیموکرات و ئەندامانی سەندیکای کرێکارانم دەبینی"[11].

تێبینی: **هەموو بنتێبینیەکان و ڕوونکردنەوەکان ئی خۆمن (ڕێبوار ڕەشید)**

وەرگێڕانی لە سوێدیەوە: ڕێبوار ڕەشید

* * * * * *

چەند پرسیارێک بۆ خوێنەر (ڕێبوار ڕەشید):

١. تاگە ئیرلاندەر و ئۆلوف پاڵمە مەبەستیان چییە کاتێک کە باس لە ئایدیۆلۆژیەکی سۆشیالیست دیموکرات دەکەن؟

٢. ئایا جیاوازیی لە نێوان پارتێکی ئایدیۆلۆژی و پارتێکی ئایدیۆلۆژی پەرستدا چییە؟

٣. ئایا بۆ جۆرێک لە نەرمیی بەرانبەر بە سیاسەتی لیبرال، بە تایبەتی سۆشیاللیبرال و لیبرالدیموکراتیک، لە مێژووی سۆشیالدیموکراتیدا دەبینرێت؟

٤. مەبەست چییە لە هاوکاریکردن لەگەڵ پارتگەلی دیکەدا دەر لە سنووری پارتایەتی؟ ئەو هاوکارییە دەتوانێت کام بوارانە بگرێتەوە؟

٥. جیاوازیی لە نێوان پارتێکی "شۆڕشگێڕ" لە مانا سیاسی و ئایدیۆلۆژیەکەیدا لەگەڵ پارتێکی "ڕیفۆرمخواز" چییە و ئاکامی ئەو سیاسەتە دەتوانێت چەند کاریگەریی باش یان خراپی لەسەر کۆمەڵگایەک هەبێت؟

٦. ئایا ڕادەی تێنەگەیشتنی حیزبێک لە چ ئاستێکدایە کاتێک دەڵێت من "حیزبێکی سیاسیم، نەک ئایدیۆلۆژیی"، و ترسناکیی ئەو لاوازیە تیئۆرییە دەتوانێت تا چ ڕادەیەک زەرەرمەند بێت؟

---

[11] هەمان سەرچاوەی پێشوو، لاپەڕە ١٥٢